

ARCHIWISTA

BIULETYN KWARTALNY

Stowarzyszenia Archiwistów Polskich

Rok XVIII

Nr 3/4 (70/71)

20PB/633

PD14/OP

W. J. - 12AP/OP

REDAGUJE ZESPÓŁ

Zygmunt Kolankowski (redaktor), Andrzej Igielski, Regina Piechota,
Bolesław Woszczyński (sekretarz redakcji).

Adres Redakcji: Archiwum PAN

00-330 Warszawa, Nowy Świat 72 pok. 8

Rachunek bieżący w NBP: Stowarzyszenie Archiwistów Polskich,
Zarząd Główny — Warszawa, NBP XV Oddz. nr 1153-5656-132

Janina Domska

Opole

Stan archiwów zakładowych w biurach projektowych województwa opolskiego.

Coraz większy rozwój techniczny w budownictwie mieszkaniowym, przemysłowym, rozbudowy przestrzennej miast i osiedla znajduje odbicie w dokumentacji technicznej, powstającej w specjalistycznych biurach projektowych. Dokumentacja ta daje możliwość odtworzenia myśli technicznej, nowatorskich metod budownictwa form architektury, a także nowych rozwiązań w budownictwie mieszkaniowym. Tego typu dokumentacja zachowana w archiwach zakładowych posiada dużą wartość dla badaczy zajmujących się rozwojem urbanistyki czy postępu technicznego. Oprócz wartości naukowej szereg projektów posiada długotrwałe znaczenie praktyczne dla projektantów, ponieważ poprzednie projekty stanowią punkt wyjścia dla nowych opracowań.

Gromadzenie dokumentacji technicznej kat. "A", jej zabezpieczeniem oraz oceną zajmują się zarówno biura projektów jak i archiwa państwowe.

Celem niniejszego artykułu jest omówienie stanu zasobu archiwów technicznych biur projektowych nadzorowanych przez Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Opolu.

Do opracowania artykułu wykorzystano głównie protokoły z kontroli oraz notatki sporządzone podczas wizytacji tychże archiwów. Szczególnemu nadzorowi państwowej służby archiwalnej podlegają archiwa czterech biur projektowych na terenie województwa. Są to:

- Wojewódzkie Biuro Projektów Budownictwa Komunalnego w Opolu, utworzone w 1953 r.
- Biuro Projektowo-Badawcze Budownictwa Ogólnego "Miastoprojekt - Opole", utworzone w 1966 r.

- Biuro Projektów Budownictwa Wiejskiego w Opolu, utworzone w 1964 r.
- Biuro Projektów Wodnych Melioracji w Opolu, utworzone w 1967 r.

Należyte funkcjonowanie archiwów zakładowych uzależnione jest w poważnym stopniu od posiadania opracowanych normatywów kancelaryjno-archiwalnych. Wydane w tej mierze wytyczne Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych w sprawie oceny dokumentacji technicznej mają zbyt ogólny charakter i nie uwzględniają wszystkich typów dokumentacji, natomiast instrukcje poszczególnych biur projektowych również ogólnikowo kwalifikują dokumentację na kat. "A" i "B".

Instrukcje kancelaryjne i wykazy akt dla poszczególnych biur projektów są z reguły opracowywane na podstawie wytycznych jednostek nadrzędnych. Wszystkie opolskie biura projektów podlegające nadzorowi państwowej służby archiwalnej posiadają instrukcje dot. prowadzenia archiwum bądź własne bądź jednostek nadrzędnych. Instrukcje te, jak już nadmieniliśmy, są często zbyt ogólnikowe. I tak w instrukcji obowiązującej w Wojewódzkim Biurze Projektów Budownictwa Komunalnego podaje się tylko, że do akt kat. "A" kwalifikują się projekty przebudowy i renowacji budynków zabytkowych. Nowsze zarządzenie dyrektora tegoż Biura z dnia 22.X.1981 r. dokładnie określa, jak należy dokumentację przekazywać do archiwum zakładowego i jak ją przechowywać, nie zawiera jednak podziału dokumentacji tej na kategorie.

Instrukcja kancelaryjna biur projektów budownictwa wiejskiego obowiązująca od 16.III.1972 r., całą dokumentację techniczną kwalifikuje do kat. "B-5".

Ocena wartości archiwalnej dokumentacji jest więc oparta na kryteriach dowolnych. W biurach projektowych powoływane są wprawdzie rady techniczne, które co pewien czas przeprowadzają kwalifikację projektów na kategorie "A" i "B", jednakże do kat. "A" kwalifikuje się, według mnie, małą ilość projektów. Istnieje niebezpieczeństwo przekazywania na makulaturę wartościowych projektów z punktu widzenia znaczenia naukowego.

Jeśli chodzi o warunki lokalowe archiwów zakładowych w biurach projektów, to te na ogół przedstawiają się korzystniej w porównaniu z archiwami urzędów i przedsiębiorstw. Dokumentacja techniczna przechowywana jest w odrębnych pomieszczeniach.

Jedynie w archiwum Biura Projektów Wodnych Melioracji akta administracyjne przechowywane są razem z dokumentacją techniczną. Najgorsze warunki lokalowe z powodu dużej ciasnoty istnieją w archiwach Biura Projektów Budownictwa Komunalnego. Sam lokal archiwum składa się z dwóch pomieszczeń, zbyt małych na przechowywanie takiej ilości dokumentacji technicznej. W związku z tym część z niej gromadzona jest w drewnianych, przystosowanych do tego celu, szafach znajdujących się na korytarzu. W najgorszych warunkach znajduje się dokumentacja, którą złożono na metalowych regałach na strychu. Biuro w obecnej chwili nie posiada możliwości wygospodarowania innego pomieszczenia na archiwum zakładowe.

W Biurze Projektów Budownictwa Wiejskiego archiwum mieści się w trzech pomieszczeniach jednostego z pawilonów. W dwóch pomieszczeniach przechowywana jest dokumentacja, natomiast trzecie służy do pracy archiwisty. Pomieszczenia wyposażone są w drewniane i metalowe regały, przystosowane do tego typu dokumentacji. Matryce przechowuje się w odpowiednich tekturowych teczkach.

Lokal archiwum w Biurze Projektowo-Badawczym Budownictwa Ogólnego "Miastoprojekt" w Opolu składa się z dwóch pomieszczeń. Wyposażony jest w metalowe przesuwane szafy. Matryce przechowywane są na metalowych regałach. Posiada też odpowiednio wyposażone biuro dla pracy archiwisty.

Archiwum Biura Projektów Wodnych Melioracji o powierzchni około 30 m² wyposażone jest w metalowe regały dla przechowywania dokumentacji technicznej, matryce przechowywane są natomiast w specjalnych tubach.

Archiwa zakładowe biur projektowych posiadają odpowiednie oświetlenie i ogrzewanie. Również wszystkie posiadają właściwe zabezpieczenie ppoż. i przed kradzieżą.

Obsada personalna w archiwach biur projektowych przedstawia się korzystnie. W każdym z nich zatrudniona jest osoba na etacie; jedynie w Biurze Projektowo-Badawczym "Miastoprojekt" zatrudniono pracownika na pół etatu. Należy stwierdzić, że kierownicy komórek organizacyjnych, którym podlegają archiwa techniczne, dbają o należyte funkcjonowanie archiwów.

Archiwa techniczne biur projektowych otrzymują z poszczególnych pracowni jeden egzemplarz /komplet/ odbitek na papierze światłoczułym, tzw. egzemplarz archiwalny. Matryce przekazywane są przez pracownię reprodukcji. Na ogół rolę sygnatury spełnia numer zlecenia, jedynie w Biurze Projektów Budownictwa Komunalnego obok numeru zlecenia stosuje się sygnaturę archiwalną. Jednostkę archiwalną stanowi projekt dotyczący jednego obiektu, w skład którego wchodzi opracowania poszczególnych branż.

W myśl wytycznych dla archiwów technicznych matryce powinny być przechowywane poziomo w szufladach. W opolskich biurach projektów nie przestrzega się tego zalecenia. W dwóch z nich przechowuje się matryce w rulonach, w dwóch pozostałych w tubach i teczках tekturowych.

W archiwach biur projektów prowadzona jest dokładna ewidencja dokumentacji w nich przechowywanej. Najczęściej stosowanym środkiem ewidencyjnym jest kartoteka projektów układana według numerów zleceń. W Biurze Projektów Budownictwa Wiejskiego prowadzone są również skorowidze, a w Biurze Projektów Wodnych Melioracji obok kartotek i skorowidzów występują księgi ewidencyjne.

W archiwach biur projektowych udostępnia się dla bieżących potrzeb znaczną ilość dokumentacji technicznej. Dlatego też prowadzona jest szczegółowa ewidencja wypożyczeń w postaci kartoteki wypożyczeń, rewersów itp.

Zasób aktowy w biurach projektów jest znaczny. Najwięcej dokumentacji technicznej znajduje się w Biurze Projektów Budownictwa Komunalnego. Obecnie w biurze tym przechowuje się około 4 tys. jednostek archiwalnych. Należy dodać, że w 1973 r. BFBK przekazało do Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Opolu 154 j.a. dokumentacji technicznej z lat 1955-1960 w ilości 0,8 mb.

W Biurze Projektowo-Badawczym Budownictwa Ogólnego znajduje się około 300 mb. dokumentacji technicznej. Jest to dokumentacja techniczna typowa, nie stwierdzono dokumentacji zakwalifikowanej do kat. "A". Według instrukcji do kat. "A" zakwalifikowane winny być jedynie projekty indywidualne.

W Biurze Projektów Wodnych Melioracji znajduje się około 120 mb. dokumentacji, na które składa się 613 kompletów dokumentacji geodezyjnej oraz 962 komplety dokumentacji projektowej. Kwalifikacji na kategorie w tym biurze dokonuje zespół sprawdzający.

Dokumentacja techniczna w Biurze Projektów Budownictwa Wiejskiego zakwalifikowana jest w całości na kat. "B-5", zgodnie z obowiązującą w Biurze tym instrukcją. W archiwach zakładowych /w Brzegu i Opolu/ tegoż Biura znajduje się łącznie około 340 mb. dokumentacji projektowo-kosztorysowej.

Z przeglądu sytuacji w archiwach technicznych wynika, że pozostało jeszcze wiele do zrobienia w zakresie opracowania i wydania normatywów, dotyczących jednolitego prowadzenia ewidencji w poszczególnych typach biur projektowych. Należy podjąć starania aby nowo opracowane instrukcje bardziej szczegółowo określały kwalifikację dokumentacji na kategorie. Ułatwiłoby to prawidłowo przekazywanie dokumentacji do archiwów państwowych, a także jej systematyczne brakowanie, co z kolei nie pozostałoby bez wpływu na sytuację lokalową w omawianych archiwach.

Krystyna Danicka-Marciniak
Opole

Stan archiwów zakładowych w wojewódzkich zarządach organizacji społecznych na Śląsku Opolskim

Aktem prawnym, który reguluje sposób i warunki powstawania stowarzyszeń i organizacji społecznych jest rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 27 października 1932 r. z późniejszymi zmianami.

W niniejszym artykule omówimy archiwa zakładowe następujących organizacji społecznych:

- 1/ Wojewódzki Komitet Frontu Jedności Narodu,
- 2/ Liga Obrony Kraju Zarząd Wojewódzki,
- 3/ Liga Kobiet Zarząd Wojewódzki,
- 4/ Liga Obrony Przyrody Zarząd Wojewódzki,
- 5/ Stowarzyszenie Architektów Polskich Oddział w Opolu,
- 6/ Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Zarząd Wojewódzki,
- 7/ Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Radzieckiej Zarząd Wojewódzki,
- 8/ Towarzystwo Urbanistów Polskich Oddział w Opolu,
- 9/ Związek Bojowników o Wolność i Demokrację Zarząd Wojewódzki.

Tylko dwie z wymienionych organizacji zapoczątkowało swoją działalność jeszcze w okresie międzywojennym. Są to: Liga Ochrony Przyrody /LOP/ założona w 1928 r. oraz Stowarzyszenie Architektów Polskich /SARP/ powstałe w 1929 r. Pozostałe organizacje zostały utworzone: w 1945 r. - Liga Obrony Kraju /LOK/ - /jej poprzedniczkami były Towarzystwo

Przyjaciół Żołnierza i Liga Przyjaciół Żołnierza/, Liga Kobiet, Front Jedności Narodu /FJN/ oraz Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Radzieckiej /TPPR/. W 1946 r. założono Towarzystwo Urbanistów Polskich /TUP/, w 1949 r. Towarzystwo Przyjaciół Dzieci /TPD/, które powstało w wyniku połączenia Robotniczego Towarzystwa Przyjaciół Dzieci i Chłopskiego Towarzystwa Przyjaciół Dzieci oraz Związek Bojowników o Wolność i Demokrację /ZBOWiD/ utworzony z połączenia 11 organizacji kombatanckich.

Wszystkie z omawianych organizacji społecznych szczebla wojewódzkiego założono na Śląsku Opolskim w latach 50-tych. I tak w 1950 r. rozpoczęły działalność LOK, Liga Kobiet, TPPR i ZBOWiD; w 1951 r. - TPD; - 1952 r. - FJN, w 1955 r. - SARP; w 1961 r. - TUP i w 1956 r. - LOP.

Poza Wojewódzkim Komitetem FJN pozostałe wszystkie organizacje posiadają status stowarzyszenia wyższej użyteczności.

Archiwa zakładowe organizacji społecznych były obejmowane szczególnym nadzorem archiwum państwowego w różnych latach. I tak, najwcześniej nadzorem tym objęto archiwum zakładowe TPD od - 1953 r., LOK - od 1955 r., Ligi Kobiet - od 1956 r., Wojewódzkiego Komitetu FJN - od 1968 r. Pozostałe archiwa organizacji objęto nadzorem dopiero w latach 70-tych a mianowicie LOP i ZBOWiD w 1973 r., SARP w 1974 r. oraz TUP i TPPR w 1976 r.

Większość omawianych organizacji społecznych posiada opracowane instrukcje kancelaryjno-archiwalne i wykazy akt. Z dziewięciu omawianych organizacji społecznych sześć, tj. FJN, LOK, TPD, TPPR, TUP, ZBOWiD dysponuje kompletem normatywów kancelaryjnych /instrukcją kancelaryjną, instrukcją archiwalną i rzeczowym wykazem akt/, pozostałe w ogóle nie posiadają. Należy zaznaczyć, że żadna spośród organizacji posiadających opracowane normatywy kancelaryjne nie prowadzi agend kancelaryjnych systemem bezdziennikowym. Prawie wszystkie normatywy zostały opracowane w latach 70-tych. Tylko Wojewódzki Komitet FJN posiada normatywy kancelaryjne opracowane w 1964 r., a LOK w 1968 r., natomiast TPPR dysponuje normatywami z 1973 r., TUP z 1976 r., ZBOWiD z 1979 r. i TPD

z 1980 r. Dziwi fakt braku zainteresowania władz zwierzchnich poszczególnych organizacji w egzekwowaniu wprowadzania w życie wspomnianych normatywów kancelaryjno-archiwalnych.

Stan uporządkowania zasobu aktowego w omawianych organizacjach przedstawia się niejednolicie. Spośród dziewięciu badanych organizacji cztery ma uporządkowany zasób aktowy, pozostałe pięć przechowują akta nieuporządkowane lub uporządkowane wadliwie. I tak uporządkowane akta posiada LOK, TPPR, ZBOWiD i LOP. Częściowo uporządkowane materiały archiwalne /do 1968 r./ występują w Wojewódzkim Komitecie FJN. Natomiast Liga Kobiet i TPD, mają wprawdzie również część uporządkowanych akt ale wadliwie - teczki nie posiadają pełnego opisu, część akt jest przechowywana w segregatorach/Liga Kobiet/, brak jest pełnej ewidencji. Aktom kat. "A" brak układu chronologicznego wewnątrz teczek. W pozostałych organizacjach, tj. w SARP i TUP nie przystąpiono w ogóle do porządkowania akt. Tam gdzie archiwa zakładowe są uporządkowane całkowicie lub częściowo prace te wykonane zostały przez instytucje usługowe /Spółdzielnia Inwalidów, Gospodarstwo Pojemnicze przy WAP w Opolu/ lub osoby z zewnątrz, wyjątek stanowi Liga Ochrony Przyrody, której akta porządkuje na bieżąco własny pracownik.

Dość zróżnicowana jest ilość akt w poszczególnych archiwach zakładowych organizacji. I tak: największa ilość akt jest przechowywana w archiwum LOK - 63 mb., w tym około 11 mb. akt kat. "A", ZBOWiD - 44 mb., w tym około 4,5 mb. akt kat. "A" i 24 mb. akt kat. "B-50", dość dużo akt znajduje się w archiwum TPD - 26 mb., w tym około 1 mb. akt kat. "A" Ligi Kobiet - 12 mb., w tym 6 mb. akt kat. "A". Pozostałe archiwa przechowują znacznie mniejsze ilości akt, TPPR posiada 7 mb., w tym 1 mb. akt kat. "A", Wojewódzki Komitet FJN - 5 mb., w tym 1,5 mb. akt kat. "A", SARP i TUP - po około 2 mb., w tym 0,30 mb. akt kat. "A".

Dotychczas niektóre z organizacji społecznych przekazały swoje akta kat. "A" do Wojewódzkiego Archiwum. Państwowego w Opolu, są to: Wojewódzki Komitet FJN z lat 1952-1964,

112 j.a. = 1,3 mb., TPD z lat 1950-1960, 44 j.a. = 0,45 mb., Liga Kobiet z lat 1950-1960, 113 j.a. = 1,5 mb.

Brakowanie akt w omawianych organizacjach przebiega dość systematycznie z wyjątkiem WK FJN, SARP i TUP, gdzie nie przekazywano dotychczas materiałów archiwalnych na makulaturę.

Do akt typowych występujących w organizacjach społecznych zaliczyć należy przede wszystkim materiały wytworzone przez organy kolegialne, dokumenty dotyczące planowania, sprawozdawczości oraz współpracy z innymi instytucjami, a także akta ze szkolenia i popularyzacji. Archiwalia organów kolegialnych obejmują materiały zjazdów, protokoły z posiedzeń plenarnych i prezydiów, protokoły z narad, zebrań zarządów oddziałowych, z konferencji aktywu, protokoły i materiały z posiedzeń komisji społecznych. Poza tym występują plany, pracy, preliminarze budżetowe i bilanse, sprawozdania z działalności i informacje. Interesujące są materiały, które występują we wszystkich organizacjach, a dotyczą współpracy z innymi zakładami i instytucjami. Licznie prezentowane są akta w sprawach szkoleniowych. Tej właśnie pracy głównie wśród młodzieży poświęcają wiele miejsca Liga Ochrony Przyrody, Liga Obrony Kraju, Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Radzieckiej, a także Liga Kobiet. Duże znaczenie w działalności organizacji społecznych odgrywa popularyzacja. Znajduje to odbicie w wydawnictwach własnych /broszury, czasopiśma, plakaty/, aktach z konkursów, wystaw, obchodów rocznicowych itp.

Warunki lokalowe omawianych archiwów zakładowych ogólnie nie są złe. Niemniej między poszczególnymi pomieszczeniami występują znaczne różnice w lokalizacji i wyposażeniu. Oddzielne pomieszczenia archiwalne posiada część organizacji, dwie przechowują akta w lokalach biurowych, jedna wspólnie z archiwum innej instytucji. Dwa pomieszczenia archiwalne można uznać za dobre /LOK i TPPR/, są wyposażone w odpowiednią ilość regałów, kącik dla pracy archiwisty, ogrzewanie, zabezpieczone przed kradzieżą i pożarem. W archiwach zakładowych LOP i TPD oprócz akt znajduje się magazyn podręczny, a w ZBOWiD - powielarnia, WK FJN akta z okresu

do 1968 r. przechowuje w archiwum Urzędu Wojewódzkiego, a akta po 1968 r. znajdują się w szafach biurowych. Nie posiadają pomieszczeń na archiwa SARP i TUP ze względu na niewielką ilość akt, które są przechowywane w szafach biurowych. Liga Kobiet przechowuje swoje akta w lokalu zupełnie nie przystosowanym na archiwum. Jest to pomieszczenie strychowe bez ogrzewania i warunków podejmowania jakiejkolwiek pracy w nim. Ponadto w pomieszczeniu tym znajduje się magazyn starych nie używanych mebli. Ze względu na ogólną ciasnotę w lokalach biurowych trudno wyegzekwować zalecenia o wygospodarowaniu osobnych pomieszczeń dla magazynów podręcznych. Zabezpieczenie przed pożarem i kradzieżą w archiwach nie budzi zastrzeżeń.

Spośród 9-ciu omawianych organizacji społecznych tylko jedna posiada w chwili obecnej pracownika z przeszkoleniem archiwalnym /LOK/, opiekę nad pozostałymi archiwami sprawują wyznaczone osoby najczęściej związane z działem administracyjno-gospodarczym lub organizacyjnym, a pracę w archiwum wykonują w zakresie dodatkowych czynności bez wynagrodzenia za tę pracę. Mimo zaleceń ze strony archiwum państwowego zarządy organizacji nie są zainteresowane w szkoleniu pracowników, podają jako główną przyczynę brak personelu i przeciążeniem obowiązkami w pracy. Również pracownicy nie wyrażają chęci podejmowania dodatkowych obowiązków, szczególnie tam, gdzie archiwum jest zaniedbane, a akta są nieuporządkowane.

Powodów nie zadowalającego stanu w archiwach zakładowych organizacji jest kilka:

- niestosowanie w pracy biurowej normatywów kancelaryjnych /instrukcji kancelaryjnej, wykazu akt, instrukcji archiwalnej/,
- brak sankcji karnych dla zakładów pracy, które nie wykonują zaleceń p.s.a. w sprawach dotyczących zasobu archiwalnego i archiwów zakładowych,
- brak odpowiedniej obsady osobowej w archiwach i częste zmiany personelu opiekującego się archiwum.

Zakłady pracy podejmują od czasu do czasu "akcje" porządkowania swoich akt przy czym z reguły usiłują zlecić prace porządkowe zakładom usługowym lub osobom prywatnym, po czym wszystko wraca do stanu poprzedniego.

W organizacjach społecznych objętych specjalnym nadzorem państwowej służby archiwalnej należałoby bardziej rygorystycznie egzekwować stosowanie przepisów kancelaryjnych, co z kolei pozwoliłoby na prawidłowe powstawanie dokumentacji aktowej w poszczególnych komórkach organizacyjnych.

Wykorzystane źródła i literatura

1. Dz.U. RP z 1932 r., nr 94, poz. 808, Prawo o stowarzyszeniach; Dz.U. PRL z 1957 r., nr 12, poz. 66 i Dz.U. PRL z 1950 r., nr 2, poz. 12.
2. Czech S.: Organizacja i działalność Towarzystwa Przyjaciół Dzieci na Śląsku Opolskim. "Kwartalnik Opolski" 1979 nr 3 s. 65-78
3. Czech S.: Towarzystwa naukowe, oświatowo-kulturalne i społeczne na Opolszczyźnie po r. 1945 i zachowane po nich źródła archiwalne. "Kwartalnik Opolski" 1977 nr 3, s. 91-100
4. Leśkow J.: Stan zasobu aktowego archiwów organizacji społecznych i stowarzyszeń we Wrocławiu. "Archiwista", Biuletyn Stowarzyszenia Archiwistów Polskich 1975 nr 1, str. 1-17
5. Piwoń A.: Uwagi o wizytacji Archiwów Zakładowych "Archiwista" 1976 nr 4, s. 21-24
6. Rusiecki J.: Od A do Z o związkach zawodowych i organizacjach społecznych w Polsce, Warszawa 1974.

Anna Chruściel
Toruń

Akta polskich organizacji i stowarzyszeń w zasobie
Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Toruniu
- problemy porządkowania i wartość badawcza

Na terenie Torunia w okresie międzywojennym narodziło się wiele inicjatyw, mających na celu ożywienie ruchu organizacyjnego w województwie pomorskim. Ta aktywna postawa Torunia była możliwa dzięki skupieniu na obszarze miasta dużej ilości doświadczonych i ofiarnych działaczy społecznych i kulturalnych, np. Helena i Otto Steinbornowie, Zofia i Helena Piskorskie, Ludwik i Bolesław Makowscy, Wanda Szuman, Zygmunt Mocarski, Marian Sydow. W pracy organizacyjnej główny nacisk położono na sprawy kulturalno-umysłowe. Taki kierunek wysiłków spowodowany był nie tylko koniecznością nadrobienia wielu zaniedbań w tej dziedzinie, lecz także skutkiem ambicji i żywotności środowiska toruńskiego, które pragnęło przekształcić swe miasto w główny ośrodek życia kulturalnego na Pomorzu.

Omawiany okres cechował intensywny rozwój organizacji kulturalno-naukowych, humanitarnych i charytatywnych, młodzieżowych i sportowych. Rozwijały się także organizacje zawodowe, głównie kupieckie. Pewną formę organizacyjną stanowiły również komitety o charakterze okazjonalnym, tworzone dla osiągnięcia doraźnych celów, np. obchodów rocznicowych. Ich działalność wynikała także z konieczności udzielenia pomocy, głównie osobom poszkodowanym następstwami walk zbrojnych, przesiedleniem itp.

Różnorodność potrzeb społeczno-kulturalnych i zróżnicowanie polityczne były tymi czynnikami, które zadecydowały o

różnorodności organizacji występujących na terenie Torunia w okresie II Rzeczypospolitej. Akta wielu z nich znalazły się w zasobie WAP w Toruniu.

Działalność aktotwórcza organizacji. Dzieje akt.

Społeczny i nieinstytucjonalny charakter organizacji wywarł wpływ na sposób prowadzenia i przechowywania dokumentacji aktowej. W poszczególnych stowarzyszeniach panowała w tym zakresie duża dowolność. Nie posiadały one zorganizowanej kancelarii z osobnym personelem, działającej w oparciu o bliżej sprecyzowane zasady. Funkcje kancelaryjne wypełniali poszczególni członkowie zarządu, którzy prowadzili i przechowywali korespondencję i rachunki w swych biurkach. Szczególną rolę przykładano do prowadzenia ksiąg protokołów zebrań zarządu finansowych oraz spisów członków. Z reguły tego rodzaju tylko akta przekazywane były w czasie zmian składu zarządu.

W okresie 20-lecia międzywojennego pojawiły się dążenia do skoncentrowania akt stowarzyszeń w jednym miejscu i zapewnienia im dobrej opieki. Wszczęcie konkretnych prac wiązało się z faktem zorganizowania w Toruniu w r. 1927 Archiwum Miejskiego. Główny nacisk położono na gromadzenie i zabezpieczenie akt polskich organizacji niepodległościowych działających w Toruniu i regionie w latach 1914-1920. W prasie pomorskiej pojawiły się artykuły nawołujące posiadaczy różnych materiałów archiwalnych związanych z ruchem narodowym na Pomorzu, do przekazania ich do Archiwum w formie darowizny czy depozytu.

Zgromadzone akta miały stworzyć "Archiwum akcji społecznych". Dużą rolę odegrała również działalność założonego w r. 1931 Towarzystwa Badania Historii Ruchu Niepodległościowego na Pomorzu.

Decydujące znaczenie dla dalszych losów akt miał wybuch II wojny. Po zdobyciu Torunia we wrześniu 1939 r. jednym z pierwszych zarządzeń władz okupacyjnych było wydanie nakazu oddania wszelkich dokumentów, pieczęci i majątku należącego do polskich organizacji i stowarzyszeń. Całość materiałów składano w ratuszu pod opieką Archiwum Miejskiego. Akt nie segregowano lecz składano na stos, co spowodowało ich przemieszanie. Późniejsze wielokrotne przemieszczanie akt spowodowało uszkodzenia i zaginięcie wielu archiwaliów.

Metody porządkowania

Po wojnie akta organizacji była prowizorycznie uporządkowane i zinwentaryzowane w Archiwum Toruńskim w l. 1952-1960. Sporządzone wówczas inwentarze akt zawierały jednak sporo nieścisłości, informacje o poszczególnych stowarzyszeniach były zbyt ogólne; ponownie przystąpiono więc do porządkowania omawianych zespołów w 1980 r. Właściwe uporządkowanie akt komplikowała w poważnym stopniu niewielka pozostałość aktowa zespołów. Większość akt stanowią bowiem zespoły szczątkowe. Wyłoniła się kwestia, jaką formę opracowania powinien otrzymać zespół liczący 1, 3, 5... jednostek archiwalnych, ocalałych przypadkowo, których zawartość często nie mówiła ani o losach zespołu, ani o jego twórcy.

Za zespół szczątkowy uznano niewielką rozmiarami pozostałość po zespole, która nie daje pełnego obrazu działalności twórcy. Granicę szczątku przyjęto umownie na 10 j.a. Względnie praktyczne skłoniły do wprowadzenia podziału uporządkowanych akt zespołów. Właściwszy - zamiast klasyfikacji opartej o kryterium sytuacji prawnej - wydał się podział stowarzyszeń będący odzwierciedleniem ich zadań i głównych kierunków działalności. Wyróżniono zatem następujące grupy akt polskich organizacji:

1. Organizacje polityczne,
2. Organizacje społeczne i zawodowe:
 - a/ organizacje społeczne i charytatywne,
 - b/ związki i zrzeszenia zawodowe,
 - c/ związki i towarzystwa pracowników miejskich,
 - d/ związki i towarzystwa kupców i przemysłowców.
3. Instytucje i stowarzyszenia kulturalno-oświatowe i naukowe.
4. Organizacje młodzieżowe i sportowe.

W ramach poszczególnych grup układ szczątków jest chronologiczny; zastosowanie innego podziału okazało się niemożliwe z uwagi na szczupłe rozmiary opracowanych zespołów, różnorodność tematyczną zawartości teczek oraz wieloraką proveniencję akt.

Rolę generalnej ewidencji spełniają inwentarze książkowe, nadające trwałą sygnaturę każdej jednostce w obrębie przyjętego umownie zbioru. Przestrzegana jest kolejność układu akt w jednym zespole, wynikająca z więzi ograniczonej między aktami. Każdy zespół został zaopatrzony we wstęp do inwentarza, w którym przedstawiono zwięzłą charakterystykę archiwalną zespołu, dzieje twórcy i losy akt.

Przy porządkowaniu akt zaistniała konieczność przeprowadzenia brakowania bezspornej makulatury, wśród akt wydzielonych na makulaturę znalazły się dublety i dokumenty manipulacyjne. Brakowanie akt przeprowadzono jednak bardzo ostrożnie, często bowiem kilka kartek tworzyło cały zespół i było jedynym zachowanym świadectwem działalności stowarzyszenia.

Ogółem w zasobie Archiwum Toruńskiego zachowało się 58 zespołów akt polskich organizacji liczących 337 j.a., o objętości 2,95 mb.

Wartość badawcza archiwaliów

Polskie organizacje i stowarzyszenia spełniały dużą rolę w życiu społeczno-kulturalnym ludności Pomorza. Z tego też względu ich działalność, a tym samym akta przez nie wytworzone zasługują na zainteresowanie badaczy. Niekompletny stan zachowania archiwaliów sprawia, iż tylko część z nich może służyć jako podstawowe źródło do badań o charakterze monograficznym nad działalnością poszczególnych organizacji. Taką rolę mogą spełniać np. akta Rady Zrzeszeń Naukowych, Artystycznych i Kulturalnych Ziemi Pomorskiej, Toruńskiego Komitetu Organizacyjnego Pomorskiego Instytutu Naukowego, Towarzystwa Pomocy Naukowej dla Dziewcząt oraz Pomorskiego Towarzystwa Opieki nad Dziećmi. Zespoły te zawierają bowiem materiały związane z historią, strukturą organizacyjną i działalnością stowarzyszeń oraz ogólną sytuacją społeczno-kulturalną Torunia i Pomorza. Dostarczają cennych wiadomości o kulturze polskiej okresu międzywojennego, są też wartościowym przyczynkiem do poznania ludzi i metod pracy nad upowszechnianiem kultury, dzięki którym Toruń stał się prężnym ośrodkiem naukowo-artystycznym.

Analizując zawartość aktową poszczególnych zespołów, można wyróżnić kilka podstawowych serii akt. Takim materiałem są

protokoły posiedzeń zarządów i walnych zgromadzeń, które przynoszą szereg danych dotyczących sytuacji i programów działania społecznego w poszczególnych dziedzinach. Zapoznanie się z nimi wydaje się niezbędne dla badacza zajmującego się historią Torunia w jej społecznym aspekcie. Kolejną grupę akt tworzą sprawozdania z działalności stowarzyszeń. Ważny materiał stanowią również statuty, ustawy i regulaminy poszczególnych organizacji, pozwalając na zorientowanie się w zakresie kompetencji, metod i sposobów działania oraz struktury organizacyjnej stowarzyszeń. Osobną serię akt tworzy zachowana licznie korespondencja, która odzwierciedla wzajemne stosunki między organizacjami oraz stanowisko władz administracyjnych wobec tych stowarzyszeń. Najliczniejszą grupą akt są materiały dotyczące spraw finansowych, księgi kasowe, księgi składek członkowskich, budżety i sprawozdania rachunkowe.

Wśród akt polskich organizacji spotykamy również druki ulotne rozpowszechniane w celach informacyjno-propagandowych - afisze, programy, plakaty, odezwy i komunikaty a także fotografie, zaproszenia, broszury itp. W dużej mierze materiały te dotyczą również wewnętrznego życia związków i są często jedynym śladem działającego efemerycznie stowarzyszenia.

W ramach niniejszego artykułu nie sposób było omówić treści wszystkich materiałów zawartych w aktach organizacji polskich, działających w Toruniu w latach 20-lecia międzywojennego. Wyeksponowano więc celowo tylko te grupy archiwaliów, które zdaniem porządkującego odzwierciedlają najpełniej szeroki zakres działalności stowarzyszeń.

Polskie informatory archiwalne
wydane w latach 1976-1980

Podstawą działalności państwowej służby archiwalnej jest Dekret o archiwach państwowych z dnia 29.III. 1951 r., który w art. 4, pkt. 1 określa zadania archiwów państwowych. Do zadań tych w szczególności należy: zabezpieczenie, gromadzenie i scalanie materiałów archiwalnych ich rejestracja i porządkowanie. W tym też kierunku poszły wszystkie działania państwowej służby archiwalnej w pierwszym okresie powojennym. W połowie lat 50-tych archiwa wkraczają na nową drogę działalności jaką jest opracowanie informacji o zasobie archiwalnym. W latach 1953-1957 zostało wydanych 18 zeszytów Archiwalnego Biuletynu Informacyjnego wydanego w dwóch seriach. Pierwsza obejmuje informacje o zasobach poszczególnych archiwów wojewódzkich oraz podległych im archiwów powiatowych, druga informacja o zespołach z wybranych okresów chronologicznych, znajdujących się zarówno w archiwach państwowych jak i w innych instytucjach. W ślad za tym wydawnictwem ukazują się pierwsze przewodniki po archiwach lub zespołach¹. Stosunkowo niewielka ich ilość w porównaniu z dorobkiem innych krajów np. Czechosłowacji czy RFN usprawiedliwiona jest stanem archiwów polskich po II wojnie światowej i skoncentrowaniu prac nad uporządkowaniem zasobu. Omówienie tych przewodników i inwentarzy archiwalnych, które ukazały się drukiem do 1968 r. znajdziemy w artykule Feliksa Lenorta zamieszczonym w "Archiwach, Bibliotekach i Muzeach Kościelnych"². Szerzej problematyką

¹ Np.: Archiwa Główne Akt Dawnych w Warszawie. Przewodnik po zespołach. I Archiwa Dawnej Rzeczypospolitej. Warszawa 1958. Przewodnik po zbiorze rękopisów wilanowskich. Oprac. W. Semkowicz, P. Bańkowski. Warszawa 1961. Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Szczecinie. Przewodnik. Warszawa 1964.

² Lenort F.: Przewodniki oraz inwentarze po archiwach, zespołach i zbiorach opublikowane w Polsce po roku 1945. Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne. T. 18, 1969 s. 133-158.

przewodników archiwalnych zajęła się Stanisława Pańków³, określając, że celem przewodników jest wskazanie na istnienie akt i drogę do nich prowadzącą, sygnalizowanie celowości obranej drogi, a więc wartości badawczej akt. Dokładniejsze ustalenia i wytyczne w sprawie zasad i metod opracowania przewodników po archiwach dała konferencja naukowa zorganizowana w grudniu 1965 r.⁴. Zgodnie z jej ustaleniami przewodnik ma spełniać zadania podręcznika-informatora dla osób korzystających z materiałów archiwalnych, powinien informować o całym zasobie, zarówno w zespołach uporządkowanych jak i nieuporządkowanych. Przykładem dobrze opracowanego przewodnika zgodnie z opinią uczestników konferencji tej Przewodnik po WAP w Szczecinie.

W połowie lat siedemdziesiątych zostały postawione przed archiwami państwowymi nowe zadania. Związane to było ściśle z narodowym planem gospodarczym na lata 1976-1980, który uznaje za konieczne maksymalne wykorzystanie rezerw w nauce i technice⁵. W tej nowej sytuacji archiwa państwowe musiały podjąć kwestię wykorzystania materiałów archiwalnych w możliwie wszechstronnym zakresie dla potrzeb różnych dziedzin nauki oraz tych gałęzi gospodarki narodowej, w których doświadczenie i rezultaty pracy uzyskane w poprzednich okresach historycznych mają znaczenie dla teraźniejszości. Wiązało się to przede wszystkim z przełamaniem bariery nieufności, a często i lekceważenia, ze strony instytucji reprezentujących gospodarkę narodową w stosunku do materiałów archiwalnych. W związku z tym podjętych zostało szereg działań.

Już od sierpnia 1976 r. Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych przystąpiła do systematycznego przekazywania informacji adresowanej dla władz centralnych /państwowych, świata nauki, kultury, sztuki/ sygnalizującej o ważniejszych wydarzeniach i rezultatach pracy archiwów państwowych w Polsce, nabytkach ważniejszych archiwaliów, a przede wszystkim zaś o zasobie

³ Pańków S.: Przewodniki archiwalne. - Archeion /T/ 45, 1966, s. 15-27.

⁴ Piechota R.: Sprawozdanie z konferencji poświęconej omówieniu zasad i metod opracowania przewodników po archiwach. - Archeion /T/ 44, 1966, s. 263-265.

⁵ Walichnowski T.: Znaczenie archiwów dla potrzeb gospodarki narodowej. W: Archiwa w służbie gospodarki narodowej. Warszawa. 1979 s. 5-19,

archiwalnym, nawiązując i zacieśniając kontakty z potencjalnymi użytkownikami materiałów archiwalnych.

W lipcu 1977 r. Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych powołał zespół naukowo-badawczy złożony z przedstawicieli 7 archiwów Polski Zachodniej⁶, którego zadaniem jest nawiązywanie kontaktów z instytucjami naukowymi i innymi jednostkami gospodarki społecznej w celu ustalenia użytecznej dla rozwoju gospodarki narodowej tematyki oraz opracowania - w zakresie tematyki - analiz i informacji na podstawie zasobów archiwalnych archiwów państwowych. Na jednym z posiedzeń zespołu ze strony przedstawicieli nauki i gospodarki narodowej wysuwano postulaty przygotowywania oprócz katalogów i informatorów, publikacji informacyjnych przeznaczonych do użytku wewnętrznego. W ośrodkach, gdzie już wcześniej były nawiązane kontakty archiwów z użytkownikami pojawiło się zapotrzebowanie na opracowania informacyjne bardziej szczegółowe. W znacznie trudniejszej sytuacji są archiwa, które muszą przełamywać bierność potencjalnych odbiorców informacji archiwalnej. W takich przypadkach archiwa zaczynają działalność od propagowania wartości zasobu archiwalnego i informacji o tym zasobie. Dobrą i sprawdzoną już formą popularyzacji zbiorów archiwalnych i ukazywaniu ich przydatności dla potrzeb gospodarki narodowej jest organizowanie konferencji interdyscyplinarnych z udziałem przedstawicieli konkretnych instytucji. Między innymi Wojewódzkie Archiwum Państwowe we Wrocławiu zorganizowało trzy takie konferencje⁷, dwie bezpośrednio we Wrocławiu a trzecią w Katowicach wspólnie z tamtejszym archiwum. W ślad za tymi działaniami idzie również wydawanie wszelkiego typu informatorów o zbiorach archiwalnych. Szczególnie duża ich ilość ukazała się drukiem w drugiej połowie lat siedemdziesiątych. Jest to wynikiem zarówno wcześniej podjętych działań popularyzatorskich jak i reformy administracji państwowej.

⁶ Pabisz J.: Z prac nad metodami wykorzystania zasobu archiwalnego dla potrzeb gospodarki narodowej. W: Archiwa w służbie gospodarki narodowej. Warszawa 1979 d. 31-39.

⁷ "Górnictwo energetyczne, kruszcowe i skalne na Dolnym Śląsku - wczoraj i dziś" - Wrocław, listopad 1977
"Rola mapy w górnictwie" - Wrocław, listopad 1978
"Znaczenie materiałów archiwalnych dla bezpiecznego prowadzenia robót górniczych" - Katowice, czerwiec 1981.

Wprowadzony w roku 1975 podział administracyjny państwa spowodował utworzenie nowych archiwów wojewódzkich, likwidację archiwów państwowych. Pociągnęło to za sobą przemieszczenie części zasobu archiwalnego. W tych warunkach stało się koniecznością wydawania nowych lub uaktualnionych informatorów archiwalnych. Ukazują się w formie bardzo skróconej niejako sygnałnej informując potencjalnych użytkowników o posiadanym zasobie aktowym.

Na treść informatora o zasobie składa się część opisowa i spis zespołów. Elementy te w różnych informatorach potraktowane są niejednakowo. Zasadniczym elementem części opisowej jest rys historyczny archiwum i charakterystyka zbiorów. Te informacje zawierają wszystkie omawiane informatory. W kilku przypadkach informatory posiadają dodatkowe wiadomości, np.: informator legnicki⁸ - o roli archiwum w regionie, informator toruński⁹ - podaje strukturę organizacyjną archiwum, tarnobrzeński¹⁰ przedstawia całokształt działalności archiwum. Informator o zasobie WAP w Opolu¹¹, który skierowany jest do nauczycieli studiujących zawiera dokładne informacje o możliwościach korzystania z materiałów archiwalnych zamieszczając wyciąg z regulaminu. Regułą jest zamieszczanie wykazu literatury i publikacji zarówno danego archiwum jak i o danym archiwum. Wszystkie te dodatkowe elementy znajdujące się w informatorach pozwalają na lepsze poznanie zbiorów i zasobów archiwalnych a co się z tym wiąże ułatwiają użytkownikom poszukiwania archiwalne.

⁸ Informacja o zasobie Archiwum Państwowego w Legnicy. Legnica 1979.

⁹ Cielecka K.: Informator o zasobie. Toruń 1977.

¹⁰ Świder Z.: Informator o zasobie archiwalnym Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Tarnobrzegu z siedzibą w Sandomierzu. Sandomierz 1980.

¹¹ Czech S.; Dermin R.: Informator o zasobie archiwalnym Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Opolu i archiwach podległych. Wkładka do Kwartalnika Nauczyciela Opolskiego R. XIX: 1977 nr 4.

W części zasadniczej informatorów jakim jest spis zespołów zastosowano trzy rodzaje podziałów. Najczęściej stosowany jest podział materiałów na okres od 1945 r. i po 1945 r. Taki układ zastosowano w większości informatorów. Archiwa kieleckie /informator wydany w 1980 r./, krakowskie /1987 r./, zielonogórskie /1981 r./ zastosowały w swych wydawnictwach układ według przynależności zespołów aktowych do poszczególnych oddziałów, zgodnie ze strukturą organizacyjną.

Natomiast informatory: leszczyński /ukazał się w 1977 r. /, łódzki /1979 r./, przemyski /również wydany w 1979 r./, zamojski /1980 r./ i tarnobrzeński /także wydany w 1980 r./ posiadają rzeczowy układ zespołów.

Spisy zespołów archiwalnych, znajdujące się we wszystkich informatorach, zawierają następujące elementy jak: nazwa zespołu, daty krańcowe akt, liczba jednostek archiwalnych oraz stan opracowania. Trzy z omawianych informatorów: legnicki /1979 r./, opolski /1977 r./ i wrocławski /1976 r./ zawierają krótkie adnotacje o zawartości poszczególnych zespołów archiwalnych.

Jest to rzecz bardzo cenna zwłaszcza dla osób nieznających zasobu, czy też specyfiki danego archiwum. Do konkretnego odbiorcy skierowane zostały dwa informatory, opolski¹² i zielonogórski¹³, adresatami pierwszego są nauczyciele studiujący zaocznie, a drugi skierowany jest do studentów historii, którzy przystępują do korzystania z materiałów archiwalnych w pracowni WAP w Zielonej Górze. Informator zielonogórski jako jedyny podaje również nazwy zespołów w języku niemieckim.

Bardzo różna jest szata graficzna informatorów, uzależniona w dużym stopniu od możliwości poszczególnych archiwów.

¹² Czech S.; Dermin R.: Informator o zasobie archiwalnym Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Opolu i archiwach podległych. Wkładka do Kwartalnika Nauczyciela Opolskiego R. XIX: 1977 nr 4.

¹³ Zasoby archiwów województwa zielonogórskiego. Przewodnik dla studentów historii. Oprac. S. Dąbrowski, W. Darasz. Zielona Góra 1981.

Najczęściej wydawane są w bardzo skromnej szacie graficznej, przy pomocy tzw. małej poligrafii. Na uwagę zasługują jedynie informatory toruński i tarnobrzeski, które posiadają ciekawe okładki, a tarnobrzeski dodatkowo ilustracje w tekście.

Przy omawianiu informatorów o zasobach poszczególnych archiwów należy wspomnieć o wydawnictwach mających charakter popularyzatorski czy też okazjonalny. Są to wszelkiego typu informatory zawierające wiadomości o archiwach, ich zbiorach i działalności¹⁴. Choć wydane również w skromnej szacie graficznej i niewielkie objętościowo mają duże znaczenie w popularyzowaniu archiwów dzięki swej przystępności i komunikatywności.

Drugą zasadniczą grupę wśród wydawnictw archiwalnych stanowią te informatory, które gromadzą materiały archiwalne tematycznie i przygotowują je do wykorzystania przez odpowiednie instytucje dla potrzeb nauki i gospodarki narodowej. Ten typ informatora nie jest jeszcze powszechny w środowisku archiwalnym. Przyczyną jest zapewne brak wypracowanych metod opracowania tego typu informatorów. Mimo kilku artykułów omawiających stan i potrzeby informacji archiwalnej¹⁵ nie znajdujemy w nich żadnych wiadomości na temat informatorów. Praca H. Barczaka, St. Nawrockiego, Cz. Włodarskiej¹⁶ wskazuje jedynie na potrzebę ich wydawania w sytuacji gdy klasyczne pomoce ewidencyjno-informacyjne nie gwarantują dostatecznie szybkiego dotarcia do źródła. Z tego też względu w wydawaniu tematycznych informatorów przodują ośrodki duże, mające na swym koncie rozwinętą współpracę z instytucjami naukowymi,

¹⁴ Tobijański Z.: Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Łodzi /1926-1976/. Łódź 1976 oraz: Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Skierniewicach z siedzibą w Żyrardowie. Muzeum Okręgowe w Żyrardowie. Żyrardów 1979, Frenczak A.: Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Przemyślu. Przemyśl 1976, Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Szczecinie 1946-1976. Szczecin 1976.

¹⁵ Problem informacji archiwalnej poruszony jest w artykułach: Woszczyński B.: Problemy nowej techniki i rozwoju informacji naukowej w świetle obrad VII Kongresu Archiwów. W: Biuletyn Wojskowej Służby Archiwalnej nr 5 Warszawa 1973 s. 5-17.

¹⁶ Barczak H.; Nawrocki S., Włodarska Cz.: Zagadnienia informacji naukowej w archiwach państwowych. - Archeion /T/ 44, 1966 s. 263-265.

wyższymi uczelniami czy też ośrodkami badawczo-rozwojowymi, oraz te ośrodki, które systematycznie sporządzają karty dokumentacyjne stanowiące bazę wyjściową dla opracowania informatora.

Wojewódzkie Archiwum Państwowe wraz z Ośrodkiem Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej przy Urzędzie Wojewódzkim w Poznaniu wydało w latach 1978-1980 trzy tomy katalogu dokumentów technicznych¹⁷. T. 1 obejmuje materiały archiwalne dotyczące budownictwa wodnego, melioracji gruntów, kanalizacji miejskiej, sieci wodociągowej i ochrony środowiska. T. 2 grupuje materiały z zakresu drogownictwa, kolejnictwa oraz badań i poszukiwań geologicznych. T. 3 zawiera materiały dotyczące ulic, komunikacji miejskiej, zieleni miejskiej i urządzeń sportowo-rekreacyjnych. Poznański katalog jest pierwszą tego typu publikacją zawierającą informacje o materiałach projektowo-technicznych przechowywanych w zbiorach WAP w Poznaniu. We wstępie do poszczególnych tomów katalogu znajdujemy omówienie dokumentów objętych kolejnym tomem ze wskazaniem na cenniejsze i ciekawsze pozycje oraz informacje dotyczące samego układu. Materiały we wszystkich tomach ułożone zostały według grup rzeczowych. Również metoda opisu dokumentów jest wspólna dla wszystkich tomów; opis zawiera tytuł dokumentu, skalę, materiał na jakim został sporządzony dokument, język dokumentu, rok jego powstania oraz sygnaturę z podaniem strony. Nowością w T. 3 jest podanie przy nazwie zespołu akt, z okresu zaboru pruskiego i okresu okupacji hitlerowskiej, w nawiasie także nazwy instytucji w języku niemieckim. Wszystkie tomy zaopatrzone są w indeksy nazw geograficznych /T. 3 - indeks topograficzny ulic/ a dodatkowo T. 2 i 3 posiadają indeksy rzeczowe. Całość opracowana przejrzyście i starannie zawiera wszystkie najpotrzebniejsze elementy pozwalające na szybkie uzyskanie potrzebnej informacji i dotarcie do poszukiwanego źródła.

Duży dorobek na swym koncie w zakresie wydawania informatorów ma Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Szczecinie.

¹⁷ Katalog dokumentów technicznych. Materiały archiwalne. Poznań 1978.

Wraz z Ośrodkiem Informacji Naukowej i Postępu Techniczno-Organizacyjnego "INTROG" wydało "Katalog materiałów archiwalnych"¹⁸. Zadaniem katalogu jest, jak piszą we wstępie wydawcy, wzbogacenie wiedzy użytkowników informacji o dostępnych źródłach regionalnych, ułatwienie poszukiwań w zbiorach WAP oraz umożliwienie wykorzystania zgromadzonej w nich dokumentacji do bieżących potrzeb gospodarczych. W zamierzeniach katalog ma obejmować trzy tomy.

T. 1 - zawiera materiały dotyczące gospodarki wodnej, ochrony naturalnego środowiska, badań i poszukiwań geologicznych.

T. 2 - ma gromadzić materiały z zakresu gospodarki komunalnej drogownictwa i kolejnictwa.

T. 3 - dotyczy będzie gospodarki żywnościowej, gospodarki ziemią i leśnictwa. Drukiem ukazał się T. 1 katalogu. Materiał uporządkowano w trzech grupach rzeczowych /gospodarka wodna, ochrona środowiska, badania i poszukiwania geologiczne/. W obrębie grup zastosowano podział akt zgodnie z ich przynależnością do poszczególnych zespołów archiwalnych. Opis dokumentów jest typowy zawiera wszystkie zasadnicze elementy - tytuł dokumentu, skalę, materiał, język, rok powstania oraz sygnaturę i strony. Katalog posiada indeks nazw geograficznych.

Na szczególną uwagę zasługuje wznowienie po 15 latach wydawanie przez Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Szczecinie "Informatora Archiwalnego", który w zależności od konkretnego zapotrzebowania społecznego ma się ukazywać 1-2 razy w roku, upowszechniając w ten sposób informacje o zasobie archiwalnym z zakresu różnych interesujących użytkowników zagadnień. W latach 1978-1981 ukazało się 7 zeszytów Informatora¹⁹. Tematyka

¹⁸ Katalog materiałów archiwalnych. T. 1. Szczecin 1979.

¹⁹ Informator archiwalny. Szczecin 1978-1980. z. 1. Pomorze Szczecińskie 1945-1949 /administracja, ludność, osadnictwo, zagadnienia polityczno-społeczne/; z. 2. Pomorze Szczecińskie 1945-1949 /odbudowa miast, gospodarka komunalna, zasób kartograficzny/; z. 3. Pomorze Zachodnie 1945 /materiał źródłowy/ Wojewódzka Rada Narodowa w Szczecinie; z. 4. Gospodarka wodna Pomorza Szczecińskiego /Katalog dokumentów technicznych/; z. 5. Źródła do dziejów Pomorza Zachodniego; z. 6. Organizacje Kombatanckie Pomorza Zachodniego w dokumencie archiwalnym 1945-1949; z. 7. Oddziały Wojewódzkiego Archiwum Państwowego.

ich jest zgodnie z zamierzeniami wydawców różnorodna. Dwa pierwsze poświęcone są materiałom z lat 1945-1949 dotyczącym Pomorza Szczecińskiego. Zeszyt 1 prezentuje spuściznę aktową obrazującą procesy administracyjne, polityczno-społeczne i demograficzne oraz przebieg osadnictwa na Pomorzu Zachodnim. Zeszyt 2 przedstawia źródła do początków odbudowy gospodarczej tych ziem. W obrębie w/w zagadnień wydzielone zostały bardziej szczegółowo grupy problemowe z podaniem odnośnych archiwaliów /nazwa zespołu i sygnatura akt/. Niniejsze opracowanie ma zatem ułatwić szybkie dotarcie do określonych archiwaliów, wskazując źródła do ewentualnych tematów badawczych.

Zeszyt 3 wprowadza do Informatora nowy cykl jakim jest publikacja źródeł do dziejów Ziemi Szczecińskiej. W pierwszej części w/w zeszytu prezentowany jest jeden z najbardziej interesujących dokumentów opracowanych w listopadzie 1945 r. przez Urząd Pełnomocnika Okręgowego na Pomorze Zachodnie. Podobny charakter ma zeszyt 5, w którym zebrane są źródła do dziejów Pomorza Szczecińskiego znajdujące się w zasobach Archiwum Głównego Akt Dawnych, Archiwum Akt Nowych oraz WAP w Gdańsku i Poznaniu. Również zeszyt 6 jest prezentacją źródeł archiwalnych. Obejmuje źródła dotyczące działalności organizacji kombatanckich, których spadkobiercą i kontynuatorem jest Związek Bojowników o Wolność i Demokrację.

Zeszyt 4 Informatora stanowi katalog dokumentów technicznych dotyczących gospodarki wodnej Pomorza Szczecińskiego. Adresowany jest głównie do pracowników biur projektowych i stanowi uzupełnienie wydanego wspólnie ze szczecińskim INTROG-iem katalogu dokumentacji technicznej. Ostatni 7 zeszyt poświęcony jest w całości Oddziałom WAP w Szczecinie, w Starogardzie, Płotach i Gorzowie Wlp. W zeszycie wyeksponowano informacje odnoszące się do dziejów i zasobu tych archiwów. Materiał opisowy uzupełniono wykazem zespołów akt zgromadzonych w poszczególnych placówkach. Zgrupowanie tak różnych tematycznie pozycji pod jednym tytułem "Informator Archiwalny" spowodowało, iż zostały one szybko dostrzeżone w środowisku archiwalnym budząc duże zainteresowanie.

Kolejny informator szczeciński²⁰ wydany wspólnie z Wojewódzkim Zarządem Rozbudowy Miast i Osiedli Wiejskich obejmuje dokumentację techniczną dotyczącą budownictwa miast: Szczecina i Świnoujścia. Są to głównie umowy z firmami budowlanymi, projekty techniczne, plany sytuacyjne, przekroje, projekty zmian przeprowadzanych w danym obiekcie, zagospodarowanie poddaszy itp. Cały materiał ułożony został alfabetycznie wg nazw ulic, a w obrębie ich zgodnie z kolejnym numerem budynku. Ponadto podano sygnaturę akt a w nawiasach lata w jakich dokumentacja została wytworzona.

Informator stanowi bardzo cenną pomoc w dotarciu do źródeł potrzebnych przy pracach konserwatorskich, budowlanych i remontach przeprowadzanych w poszczególnych obiektach na terenie Szczecina i Świnoujścia.

Również Wojewódzkie Archiwum Państwowe we Wrocławiu wydało trzy informatory tematyczne. Pierwszy z nich opracowany wspólnie z Muzeum Archeologicznym we Wrocławiu i Dolnośląskim Towarzystwem Społeczno-Kulturalnym²¹ obejmuje materiały archiwalne dotyczące poszukiwań archeologicznych na Śląsku. Katalog składa się z dwóch części. W części pierwszej zamieszczone są materiały znajdujące się w WAP we Wrocławiu a w części drugiej dokumenty będące własnością Muzeum Archeologicznego we Wrocławiu. Opis poszczególnych pozycji zawiera krótką informację na temat treści, rodzaju i charakteru materiału archiwalnego, podaje lata powstania dokumentu, zespół, sygnaturę i strony. Tam gdzie było to możliwe do ustalenia podaje również nazwiska osób występujących w tekście. Informator nie posiada indeksu nazw geograficznych, zamieszczony w nim został natomiast wykaz powiatów i miejscowości na terenie Śląska, w których prowadzone były prace wykopaliskowe. Celem katalogu jest przyczynienie się do wzrostu zainteresowania naukowców problematyką zawartą w zbiorach archiwalnych.

²⁰ Informator dotyczący budownictwa miasta Szczecina i Świnoujścia /1834-1945/. Oprac. Stelmach M. Szczecin 1978.

²¹ Materiały archiwalne dotyczące poszukiwań archeologicznych na Śląsku /do 1945 r./. Wrocław 1980.

Jedynym jak dotąd informatorem dotyczącym tak wąskiego problemu jakim jest gospodarka stawowa a zarazem tak bardzo ważnego dla gospodarki narodowej jest informator wrocławski²². Opracowany został wraz z Akademią Rolniczą we Wrocławiu i Towarzystwem Przyjaciół Nauk w Legnicy. Obejmuje materiały archiwalne przechowywane w WAP w Legnicy i Wrocławiu z lat 1447-1943. Zastosowano układ materiałów według ich przynależności do poszczególnych zespołów archiwalnych. Opis dokumentów jest typowy, zawiera wszystkie zasadnicze elementy dające podstawowe wiadomości o dokumencie, pozwalające na szybkie dotarcie do źródła. Katalog zaopatrzonej jest w indeks nazw geograficznych. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż oprócz wstępu i artykułów omawiających poszczególne partie materiałów archiwalnych posiada jako jedyny z informatorów obszerne wprowadzenie w problematykę.

Trzeci informator Wojewódzkiego Archiwum Państwowego we Wrocławiu wydany wspólnie z Centralnym Ośrodkiem Badawczo-Projektowym Górnictwa Odkrywkowego "Poltegor" dotyczy węgla brunatnego²³. Jego koncepcja zrodziła się na konferencjach naukowych i roboczych z udziałem pracowników "Poltegoru". Informator ma na celu ułatwienie korzystania z materiałów tym potencjalnym użytkownikom, którzy nie zawsze dotychczas korzystali z zasobu aktowego archiwum lub z informacji w postaci kart dokumentacyjnych. Obejmuje on materiały traktujące o zasobach węgla brunatnego w południowo-zachodniej Polsce powstałe przed 1945 r. Opracowany został w oparciu o zespół archiwalny "Wyższy Urząd Górniczy we Wrocławiu" i obejmuje dwa rodzaje materiałów: mapy terenów spodziewanego lub stwierdzonego występowania węgla brunatnego oraz dzienniki pomiarów polowych. Część zasadnicza informatora, którą jest wykaz jednostek archiwalnych, poprzedzona jest wstępem i

²² Informator. Gospodarka stawowa na Dolnym Śląsku w świetle materiałów zachowanych w archiwach państwowych we Wrocławiu i w Legnicy. 1447-1943. Wrocław 1980.

²³ Paławska J., Wołyński M., Szilagyi W.: Informacja o zasobach archiwalnych dotyczących węgla brunatnego na terenie wybranych obszarów Polski południowo-zachodniej /do 1945 r./. Wrocław 1980.

skorowidzem nazw miejscowości. Zaprezentowana forma informatora ma służyć jako propozycja dalszych wydań tego typu informacji tematycznych, adresowanych do określonego kręgu odbiorców.

Próbie wydania informatora tematycznego podjęło również Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Zielonej Górze, publikując Informator obejmujący dokumentację projektowo-techniczną²⁴. Stanowi on informację o mapach, planach i rysunkach technicznych z terenu województwa zielonogórskiego /wg podziału administracyjnego sprzed roku 1975/. Informator zawiera materiały archiwalne ułożone w 6 działów: budownictwo wodne, melioracja gruntów, kanalizacja miejska oraz sieć wodociągowa, drogownictwo otwarte, kolejnictwo i budowle zabytkowe. Opis poszczególnych dokumentów jest skrócony, nie zawiera takich elementów jak skala, materiał na jakim został dokument wykonany czy język. Informator nie posiada indeksu nazw geograficznych. Z powyższych powodów przydatność i wartość informatora zielonogórskiego jest w znacznym stopniu ograniczona.

Kolejnym informatorem, na który należy zwrócić uwagę jest Informator opracowany przez Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Kielcach²⁵. Jako pierwszy i jak dotąd jedyny obejmuje dokumentację kategorii "A" przechowywaną w archiwach zakładowych. Podstawowymi materiałami do opracowania informatora były protokoły wizytacji archiwów zakładowych oraz ankiety rozesyłane do poszczególnych jednostek organizacyjnych. W informatorze zastosowano układ resortowy ustalony w "Wykazie jednostek gospodarki uspołecznionej". Notatki zamieszczone w informatorze zawierają następujące elementy: nazwę i adres jednostki organizacyjnej, daty krańcowe dokumentacji własnej i odziedziczonej, zawartość i rozmiar akt. Zgodnie z zamierzeniem wydawcy informator ma spełniać podwójną rolę, a mianowicie poprzez określenie ilości akt kategorii "A" w archiwach zakładowych pomóc w ustaleniu właściwej polityki państwowej

²⁴ Informator. Dokumentacja projektowo-techniczna. Dokumenty archiwalne. Zielona Góra 1979.

²⁵ Informator o dokumentacji kategorii "A" przechowywanej w archiwach zakładowych woj. kieleckiego. Kielce 1980.

służby archiwalnej w zakresie przejmowania i gromadzenia zasobu oraz ma zaspokoić potrzeby środowiska naukowego w zakresie źródeł do najnowszej historii regionu.

Ostatnią omawianą pozycją jest informator opracowany przez Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Lesznie²⁶. Jest on w zasadzie informatorem o zasobie. Nie obejmuje jednak całego zasobu lecz tylko zespoły akt władz i urzędów o charakterze powiatowym z okresu Polski Ludowej. W informatorze przyjęto układ rzeczowo-chronologiczny. Każdą grupę akt poprzedza krótka informacja o twórcach zespołów. Właściwa notatka informacyjna składa się z numeru kolejnego, nazwy zespołu, dat krańcowych, rozmiaru akt, zawartości zespołu. W opisie zawartości zespołu akt zinwentaryzowanych wykorzystano układy inwentarzy. Opisy zespołów zinwentaryzowanych sporządzono na podstawie spisów zdawczo-odbiorczych. Informator przeznaczony jest dla badaczy korzystających z najnowszego zasobu WAP w Lesznie.

Zarówno charakter jak i forma zaprezentowanych informatorów jest bardzo różnorodna, uzależniona w dużym stopniu od środowiska w jakim archiwum działa i roli jaką pełni w regionie. Wiele z nich to prace nowatorskie nie mające skali porównawczej. Utrudnia to w znacznym stopniu dokonanie ich oceny. Najlepiej zrobią to sami użytkownicy, którzy w trakcie posługiwania się informatorami wysuną pod adresem autorów odpowiednie uwagi. Niemniej jednak po analizie nasuwają się pewne wnioski. Przy opracowywaniu informatora należy mieć na uwadze przede wszystkim potencjalnego użytkownika i w zależności od jego potrzeb konstruować poszczególne części informatora. Pamiętając, iż odbiorcą informacji jest często niezapoznany ze specyfiką archiwum, i archiwaliów, chce uzyskać w jak najkrótszym czasie konkretne materiały, wskazane jest stosowanie układu rzeczowego o wąskich specjalistycznych tematach. Dlatego też przy opracowywaniu informatorów niezbędna jest ścisła współpraca archiwów z zainteresowanymi insty-

²⁶ Informator o zespołach akt administracji i organów samorządowych z lat 1945-1976. Leszno 1980.

tucjami a ściślej z ich fachowcami. Ważną rzeczą jest zaopatrywanie informatorów we wszystkie konieczne indeksy, ponieważ ich brak szczególnie jeśli chodzi o indeks nazw geograficznych, w dużym stopniu utrudnia korzystanie z informatorów co w efekcie obniża ich wartość. Biorąc pod uwagę trudności z jakimi spotykają się archiwa przy wydawaniu samodzielnych informatorów oraz długi cykl produkcyjny książki można w oparciu o ścisłą współpracę z instytucjami podjąć próbę zamieszczania informacji o zasobie archiwalnym czy też konkretnych szczegółowych zestawień tematycznych na łamach czasopism fachowych. Byłoby to również próbą rozpowszechnienia informacji archiwalnych i wiadomości o archiwach w środowisku poza archiwalnym.

Przegląd informatorów opracowany został na podstawie zbiorów biblioteki Wojewódzkiego Archiwum Państwowego we Wrocławiu, a obejmuje pozycje samoistne wydawniczo. W omówieniu pominięto przewodniki po archiwach i zespołach oraz inne wydawnictwa źródłowe, które stanowią zupełnie odmienną grupę informatorów archiwalnych, kierującą się innymi prawami i mającą inne zadania do spełnienia.

Helena Kudło
Wrocław

Z prac Sekcji Stowarzyszeń Archiwistów
Międzynarodowej Rady Archiwalnej

5 września 1981 r. na dorocznym zebraniu delegatów Sekcji w Oslo, przewodniczący Sekcji dr Miloš Milošević /Jugosławia/ zaproponował rozesłanie ankiety dotyczącej osiągnięć i trudności w pracy zrzeszonych Stowarzyszeń. Ostateczny tekst ankiety został ustalony w październiku tego roku na spotkaniu grupy członków zarządu Sekcji przeprowadzonym w Heilbronn /RFN/ z okazji odbywającego się tam kolejnego dorocznego zjazdu archiwistów RFN.

Stowarzyszenie Archiwistów Polskich otrzymało tekst ankiety w początku 1982 r. Omawiano go na V plenarnym posiedzeniu Zarządu Głównego SAP, po czym odpowiedź przesłana została 25 maja 1982 r. na ręce Przewodniczącego Sekcji.

Na kolejne doroczne zebranie delegatów Sekcji w Münster /RFN/ w początku października 1982 r. Przewodniczący przygotował sprawozdanie podsumowujące wynik ankiety, które poniżej publikujemy. /Red./.

Perspektywy Sekcji Stowarzyszeń Archiwistów
w oczach członków ankietowanych

/tłumaczenie/

Na ankietę Sekcji rozesłaną w końcu 1981 r. odpowiedziało 12 członków, to jest Belgia /B/, Hiszpania /E/, Francja /F/, Węgry /H/, Izrael /I/, Norwegia /N/, Ocean Indyjski Departament Reunion /OI/, Polska /P/, Republika Federalna Niemiec /RFN/, Zjednoczone Królestwo Wlk. Brytanii /RU/, Szwajcaria /S/, Jugosławia /YOU/. Można stwierdzić, że jest to wynik względnie dobry, obrazujący opinię nieco ponad połowy członków Sekcji /23/. Równocześnie pamiętać jednak trzeba, że tak czy owak jest to udział słaby, gdyż wobec

wszystkich Stowarzyszeń zarejestrowanych /72/ odsetek członków Sekcji kształtuje się w granicach niskiego procentu /32%.

Pomimo to można uznać, że odpowiedzi 12 wymienionych stowarzyszeń stanowią dostateczną podstawę by zorientować się w opiniach przeważających w środowisku członków Sekcji. W wyniku tego można będzie, z większym stopniem pewności ustalić kierunki działania związane ściśle z życiowymi problemami Stowarzyszeń, być może bardziej atrakcyjne dla wszystkich Stowarzyszeń zarejestrowanych.

Ankieta celowo ujęta była w formę bardzo prostą, opartą o trzy grupy pytań. Po pierwsze chcieliśmy zarejestrować problemy rozwiązane pomyślnie przez Stowarzyszenie, które ich zdaniem mogłyby zwrócić uwagę lub być pożyteczne dla innych członków Sekcji.

Następnie prosiliśmy o informacje w sprawach, które okazały się trudne lub wręcz niemożliwe do załatwienia, przy załatwianiu których można byłoby zużytkować wspólne doświadczenia.

Na koniec pytaliśmy o ocenę stanu obecnego i przyszłości. Tak więc w swobodnym zestawieniu dwóch grup pytań logicznie bliskich, to jest pytań o przedsięwzięcia udane i o przyszłość Sekcji chcielibyśmy wypośrodkować związane najważniejsze sprawy nurtujące ankietowane Stowarzyszenia i uzyskujemy obraz następujący.

Większość w mniej lub więcej wyraźny sposób uważa, że właściwym polem działalności i racją istnienia Sekcji jest stała wymiana informacji i pomysłów, które wynikają z działań praktycznych i rozważań teoretycznych poszczególnych Stowarzyszeń. Wynika z tego, że stały Biuletyn będzie odpowiadał tym potrzebom naszych Stowarzyszeń, zamiast podejmowania wysiłków dla stworzenia nowej publikacji naukowej i teoretycznej.

Wiele Stowarzyszeń uważa, że pierwszoplanowym zadaniem jest tematyka szkolenia zawodowego /H, P, FRN, I, YOU/. W tych ramach jedne odpowiedzi podkreślają pierwszorzędne znaczenie średnich szkół archiwalnych /P/, inne kładą nacisk na stałą koordynację programów kształcenia z wymogami wynikającymi z rozwoju nowoczesnych archiwów /H/.

Niektóre Stowarzyszenia przedstawiają modele działania - mniej lub więcej rozbudowanego, polegającego na:

- stworzeniu organizacji obejmującej w miarę możliwości wszystkie typy archiwistów /przedsiębiorstw, kościołów, prasy i urzędów/ oraz współpracującej stale z bibliotekami, muzealnikami i dokumentalistami;

- organizowaniu stałych konferencji zawodowych, poświęconych aktualnym problemom wszelkiego rodzaju oraz zagadnieniom teoretycznym;

- organizowaniu działalności prawnej kierunku współpracy przy opracowywaniu statutów, ustaw lub regulaminów;

- działalności wydawniczej /czasopisma, terminologia, przewodniki itp./ /N, RFN, S, YOU/;

- zajęcia się stanem zdrowia archiwistów w skali krajowej z możliwością rozszerzenia na płaszczyznę międzynarodową we współpracy z Światową Organizacją Zdrowia /P/.

Jeśli chodzi o popieranie niezbędnych kontaktów między Stowarzyszeniami oraz poszczególnymi archiwistami, niektóre Stowarzyszenia zalecają stosowanie kryterium regionalnego. Należałoby ich zdaniem szczególnie rozwijać kontakty między krajami sąsiednimi lub geograficznie bliskimi, posiadającymi zbliżone problemy zawodowe. Uważa się nawet, że można by było utworzyć tego typu Komisje Regionalne w ramach Sekcji /E/. Równocześnie uważa się za godne zalecenia nie tylko popieranie kontaktów między Stowarzyszeniami ale również zbliżenia w miarę możliwości typu nieformalnego pomiędzy poszczególnymi osobami /F/.

Druga grupa pytań ankiety dotyczyła trudności napotykanych w pracy Stowarzyszeń. Niektóre odpowiedzi widzą je w niedostatecznej współpracy z władzami archiwalnymi oraz w niedostatku środków finansowych /E, F/, jak też w trudnościach propagowania Stowarzyszenia wśród archiwistów przedsiębiorstw /P/. Zwraca się nadto uwagę na niedostatki systemu szkolenia archiwistów /S, RFN, YOU/, na niewłaściwości ustawodawstwa, trudności wynikające przy brakowaniu akt, braki i trudności publikacji itd. Są też Stowarzyszenia, które kładą nacisk na trudności wynikające przy pracy anukowej archi-

wistów /N, H/, jak też na zagadnienie zabezpieczenia dokumentów prywatnych, stanowiących nieraz przedmiot utajnionego obrotu handlowego /E/.

W wyniku analizy tych poglądów oraz w szczególności odpowiedzi na trzecią grupę pytań ankiety, można uznać, że przyszłość Sekcji polega na:

1/ regularnym wydawaniu Biuletynu, możliwie bogatego i pouczającego, zawierającego informacje o osiągnięciach i trudnościach pracy Stowarzyszeń-członków Sekcji w duchu stałej wymiany informacji i pomysłów pomiędzy Stowarzyszeniami;

2/ popieranie bezpośrednich kontaktów archiwistów i ich Stowarzyszeń, zgodnie z położeniem geograficznym i zbliżnością problematyki zawodowej;

3/ omawianie w Biuletynie tematów aktualnych i atrakcyjnych związanych z życiem Stowarzyszeń, głównie dotyczących najlepszych form organizacyjnych, typów szkół zawodowych, brakowaniu akt, działalności wydawniczej, chorób zawodowych itp.;

4/ nie należy przy tym tracić z pola widzenia archiwów nie - państwowych /wyznaniowych/, przedsiębiorstw, osób i rodzin prywatnych/.

Takie są więc wyniki ankiety i kierunki działalności Sekcji w oczach respondentów.

Kotor, 20 sierpnia 1982 r.

Miloš Milošević
Przewodniczący
Sekcji Stowarzyszeń Archiwistów

INFORMACJE ARCHIWALNE

35-lecie Wojewódzkiego Archiwum Państwowego we Wrocławiu

W dniu 7 maja 1982 r. odbyła się we Wrocławiu uroczysta sesja z okazji 35-lecia działalności Wojewódzkiego Archiwum Państwowego we Wrocławiu. W sesji wziął udział Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych prof. dr Marian Wojciechowski, przewodniczący WRN we Wrocławiu prof. dr J. Kalata, wojewoda mgr J. Owczarek, wicewojewoda mgr D. Wielbińska.

Podczas sesji ogłoszone zostały dwa referaty: dyr. dr J. Pabisz: "Główne kierunki działalności państwowej służby archiwalnej na Dolnym Śląsku w XXXV-leciu" i dr E. Kobzdaj "Zasób Wojewódzkiego Archiwum Państwowego we Wrocławiu".

Wojewoda wrocławski wręczył dyr. dr Pabiszowi zbiorową odznakę "Zasłużony dla woj. wrocławskiego" przyznaną WAP we Wrocławiu. Kilku pracowników archiwum otrzymało również odznaki regionalne. Prof. dr M. Wojciechowski - naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych udekorował przedstawicieli władz miejscowych, świata kultury i nauki oraz życia gospodarczego odznaką "Zasłużony dla archiwistyki".

W imieniu Uniwersytetu Wrocławskiego podziękował za wieloletnią działalność Archiwum dyrektorowi i pracownikom WAP prof. dr Leonard Smółka.

Sesję podsumował prof. dr A. Tomczak.

Z okazji obchodów 35-lecia Wojewódzkiego Archiwum Państwowego we Wrocławiu zorganizowano wystawę pod hasłem "Wojewódzkie Archiwum Państwowe skarbnicą wiedzy o dziejach i kulturze Śląska". Celem ekspozycji było pokazanie bogactwa zawartości zasobu, a zwłaszcza najstarszych dokumentów i pieczęci. Na wystawie zaprezentowano m.in. dokumenty rewindykowane z NRD w 1980 r.

/wg Biul. NDAP nr 2/81-1/82/

Współpraca Archiwum Akt Nowych w Warszawie
z Polską Akademią Nauk

Dnia 25 kwietnia 1982 r. odbyło się posiedzenie Komitetu Badań Polonii PAN z przedstawicielami Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Spotkanie było połączone z pokazem materiałów archiwalnych z zasobu AAN, a dotyczących Polonii oraz pomocy informacyjnych, opracowanych w AAN do tych materiałów.

Otwarcia posiedzenia dokonał przewodniczący Komitetu Badań Polonii PAN prof. dr M. Kulczykowski, następnie dyr. dr B. Kroll i doc. dr hab. E. Kołodziej przedstawili przebieg dotychczasowych prac w zakresie wyszukiwania źródeł archiwalnych do dziejów Polonii oraz przedsięwzięć dokumentacyjnych z nimi związanych. Zreferowali oni propozycje i plany dalszych prac. Dyskusja wykazała duże zainteresowanie ze strony Komitetu Badań Polonii PAN i poparcie dla dalszych prac w AAN i innych archiwach państwowych w tej dziedzinie.

Od 1976 r. rozpoczęte prace doprowadziły do powstania kartoteki tematycznej, rejestrującej źródła informujące o Polonii, a znajdujące się w Archiwum Akt Nowych, Archiwum Głównym Akt Dawnych i Archiwum Dokumentacji Mechanicznej. Kartoteka liczy obecnie ok. 6 tys. kart dokumentacyjnych z tego zakresu.

/wg Biul. NDAP nr 2/81-1/82/

"Źródła archiwalne metryką narodu"

Pod powyższym hasłem odbyła się w Jeleniej Górze konferencja zorganizowana w dniu 25 marca 1982 r. przez Wojewódzkie Archiwum Państwowe oraz Karkonoskie Towarzystwo Naukowe.

W imprezie wzięli udział członkowie KTN, pracownicy Uniwersytetu Wrocławskiego, archiwisci państwowej służby archiwalnej z Dolnego Śląska i Opola, przedstawiciele miejscowych władz politycznych i administracyjnych oraz archiwisci zakładów, głównie pracownicy biur projektowych.

Konferencję otworzył prezes Karkonoskiego Towarzystwa Naukowego dr Tadeusz Bugaj, referat programowy "Działalność Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Jeleniej Górze" wygłosił dyr. WAP mgr Czesław Margas. W dalszych wystąpieniach omawiano archiwalia dotyczące województwa jeleniogórskiego, przechowywane w zasobach innych archiwów.

Ostatni referat: "Archiwistyka a problem edytorski" wygłosił prof. dr Jan Trzynałowski z Uniwersytetu Wrocławskiego, akcentując głównie problemy metodyczne.

Przedstawiciel NDAP doc. dr Bolesław Woszczyński - zabierając głos, wysoko ocenił poziom konferencji i jej znaczenie dla rozwoju archiwistyki.

/wg Biul. NDAP nr 2/81-1/82/

Pokaz prac studentów Akademii Sztuk Pięknych
w Warszawie

W Archiwum Państwowym m. st. Warszawy odbył się dnia 24 marca 1982 r. pokaz prac studentów Wydziału Konserwacji Akademii Sztuk Pięknych, w zakresie konserwacji papieru, ksiąg, map, rycin oraz różnego rodzaju opraw introligatorskich. Pokaz był uzupełniony omówieniem niektórych najważniejszych problemów z tej dziedziny, pozwolił on pracownikom państwowej służby archiwalnej zapoznać się bliżej z zagadnieniami konserwacji archiwaliów. Jednocześnie umożliwia on sformułowanie wniosków i propozycji co do rozbudowy pracowni konserwatorsko-introligatorskiej Archiwum Państwowego m. st. Warszawy i placówek podległych mu.

Pokaz został przygotowany przez mgr Marię Woźniak - asystentkę prof. Tadeusza Tuszewskiego.

/wg Biul. NDAP nr 2/81-1/82/

Biuletyn Międzynarodowej Rady Archiwów

Do Redakcji "Archiwisty" dotarł nr 5 z 1982 r. biuletynu Międzynarodowej Rady Archiwów pn. Bulletin du Comité des Archives d'Enterprises /tytuł ang. "Bulletin of the Committee on Business Archives/, który zawiera informacje z dorocznej sesji komitetu MRA, zajmującego się problematyką archiwów gospodarczych /zakładowych/. Sesja odbyła się w Wiedniu w dniach od 20 do 23 marca 1981 r. Biuletyn zawiera szereg referatów dotyczących problematyki materiałów archiwalnych związanych z działalnością przedsiębiorstw, w omawianym przypadku przede wszystkim instytucji bankowych.

Referat E. Märza "The Austrian Credit Mobilier in a time of Transition" jest oparty na 20 letnich badaniach bankowych materiałów archiwalnych przez prof. Edwarda Märza - konsultanta ekonomicznego Związku Banków Kredytowych. Jest opracowaniem historycznym omawiającym finansowanie industrializacji Austrii przed I wojną światową, oraz udział w tym procesie kapitału francuskiego. Przedstawiona też została sytuacja banków austriackich w okresie międzywojennym po rozpadzie monarchii austro-węgierskiej.

Finn H. Lauridsen w artykule "Bank und Sparkassen-Danische Erfahrungen" przedstawia historię banków i kas oszczędności w Danii /od XVIII wieku/, w świetle zachowanej dokumentacji bankowej, której stan zachowania został omówiony.

Anna Christiana Meurling w referacie "Archival sources of banking history of Sweden" omówiła źródła archiwalne do dziejów bankowości w Szwecji. Poczynając od XVII wieku do czasów współczesnych działalność bankowa przechodziła ewolucję, w toku której krystalizowała się specjalizacja banków na państwowe, prywatne - handlowe i hipoteczne oraz gromadzące oszczędności obywateli. Artykuł omawia też zachowane materiały archiwalne. Aneksem do artykułu jest schemat podziału akt bankowych /wykaz akt/ uwzględniający kategoryzację dokumentacji pod względem okresów przechowywania w archiwum.

Walerij Romanow z Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych ZSRR prezentuje opracowanie, którego tematem jest organizacja archiwów bankowych oraz źródła archiwalne do historii banków ZSRR, poczynając od czasów carskich /XVIII wiek/.

Dr Oldřich Sládek z CSRS w swym referacie omawia system archiwów zakładowych w Czechosłowacji od 1945 r. w retrospekcji przedstawia też sytuację w zakresie archiwizacji materiałów handlowych i przemysłowych w okresie międzywojennym, kiedy to w Pradze utworzono, z inicjatywy historyków czechosłowackich Archiwum Historii Przemysłu, Handlu i Techniki. Współczesne formy i struktura archiwów zakładowych Czechosłowacji bazują na przepisach z 1954 r. i są integralną częścią systemu archiwów socjalistycznych.

Biuletyn zawiera streszczenie dyskusji jaka miała miejsce nad przedstawionymi referatami. Ponadto w biuletynie znajdujemy listę członków i członków korespondentów Komitetu.

SPRAWY ORGANIZACYJNE SAP

VI Plenarne Posiedzenie Zarządu Głównego SAP

W dniu 22 listopada 1982 r. w Warszawie w siedzibie Centralnego Archiwum Komitetu Centralnego PZPR odbyło się VI plenarne posiedzenie Zarządu Głównego SAP. Przedmiotem obrad plenum było omówienie działalności Prezydium ZG w okresie pomiędzy V a VI posiedzeniem plenarnym; przedstawiono projekt budżetu Stowarzyszenia na rok 1983, oraz omówiono sprawy oddziałów wojewódzkich, a także przedsięwzięć związanych z kampanią sprawozdawczo-wyborczą nowych władz oddziałowych. Poruszono również sprawy wydawnicze Stowarzyszenia, a w szczególności biuletynu "ARCHIWISTA". Na zakończenie posiedzenia zebrani podjęli jednomyślną uchwałę, którą publikujemy niżej.

Uchwała VI posiedzenia plenarnego ZG SAP z dnia 22 listopada 1982 r.

1. Zarząd Główny przyjmuje do wiadomości informację Prezydium ze stanu prac w okresie pomiędzy V a VI posiedzeniem plenarnym SAP /26.04 - 22.11.1982 r./.
2. Posiedzenie plenarne przyjmuje projekt budżetu Stowarzyszenia na rok 1983 przedstawiony przez skarbnika ZG.
3. Posiedzenie plenarne zwraca się do Oddziałów i komórek organizacyjnych Stowarzyszenia z gorącym apelem o wzmożenie aktywności organizacyjnej. W szczególności ZG zaleca przeprowadzenie zebrań sprawozdawczo-wyborczych do końca

marca 1983 r. oraz nadesłanie do ZG związanych z tym materiałów /sprawozdania, protokoły i wykazy członków nowych władz itp./. Zarząd prosi o niezwłoczne dokonanie wpłat kwot ściągniętych z tytułu składek członkowskich i wzywa do składania ewentualnych zapotrzebowań na dofinansowanie Oddziałów na rok 1983 r.

4. Zebranie plenarne ustala nową cenę Biuletynu kwartalnego "Archiwista" na 35 zł numer pojedynczy /70 zł za podwójny/ oraz cenę prenumeraty rocznej na złotych 140. Członkowie zwyczajni otrzymują "Archiwistę" w ramach składki. W związku z tym ustala się zasadę kolportażu "Archiwisty" za pośrednictwem właściwego Oddziału lub Koła dla członków, którzy opłacili składkę za dany rok.

K O M U N I K A T

Stowarzyszenie Archiwistów Polskich przystąpiło do wydawania materiałów szkoleniowych w formie broszur, opracowywanych pod kątem potrzeb archiwistów zakładowych.

Pierwszy zeszyt opracowała Małgorzata Piechota: "Archiwa zakładowe /Informacja o wybranych pozycjach bibliograficznych/", Warszawa 1980 r. ss. 50; zeszyt obejmuje streszczenie publikacji dotyczących archiwów zakładowych, co ułatwia dotarcie Czytelnikowi do informacji z zakresu problematyki narastającego zasobu archiwalnego i prowadzenia archiwów w zakładach pracy.

Zeszyt ten jest rozprowadzany przez Oddziały Wojewódzkie Stowarzyszenia Archiwistów Polskich za zwrotem kosztu druku /20 zł za 1 egzemplarz/.

Osoby zainteresowane Materiałami Szkoleniowymi SAP mogą zwracać się do właściwego terytorialnie Zarządu Oddziału Wojewódzkiego naszego Stowarzyszenia.

Zapotrzebowania pisemne na większe ilości egzemplarzy należy kierować na adres Zarządu Głównego SAP - 02-544 Warszawa, al. Niepodległości 162 /rachunek bieżący: Narodowy Bank Polski XV Oddział w Warszawie nr konta 1153-5656-132/.

Z ŻAŁOBNEJ KARTY

STANISŁAW KISIEL

1912-1982

Po krótkich lecz ciężkich cierpieniach w dniu 13 listopada 1982 r. zmarł w wieku 70 lat Stanisław Kisiel. Urodzony 30 września 1912 r. Wybitny działacz robotniczy, wieloletni więzień polityczny w okresie międzywojennym, podczas drugiej wojny światowej więzień hitlerowskiego obozu zagłady w Buchenwaldzie. Po wyzwoleniu nauczyciel i nadal niestrudzony działacz społeczny. Wniósł też określony wkład tak potrzebnej i pożytecznej pracy w pomocy państwowej służbie archiwalnej przy zabezpieczaniu materiałów archiwalnych. M.in. odszukał i zabezpieczył kartotekę opolskiego gestapo, a także pojedyncze akta z okresu sprzed 1945 r. Dużo czasu i pracy poświęcił przy przygotowaniu i przekazaniu do opolskiego Archiwum akt zlikwidowanych gromadzkich rad narodowych, zarządów okręgowych branżowych związków zawodowych. Do końca istnienia Wojewódzkiej Rady Związków Zawodowych w Opolu był kierownikiem archiwum zakładowego. Angażował się też czynnie w pracy opolskiego Oddziału Stowarzyszenia Archiwistów Polskich, pełniąc ostatnio w nim funkcję sekretarza. Na codzień pozostawał w bliskich kontaktach z Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Opolu, a wyczułony na znaczenie i wagę źródeł archiwalnych był autentycznym sojusznikiem w działalności i pracy tutejszego środowiska archiwalnego.

Za wybitne zasługi w pracy społecznej odznaczony był m.in. Orderem Sztandaru pracy II klasy, Krzyżami: Komandorskim i Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski oraz innymi odznaczeniami państwowymi, odznakami regionalnymi i resortowymi, w tym także honorową odznaką "Za Zasługi dla Archiwistyki".

Pochowany został na cmentarzu centralnym w Opolu-Półwsi.

Stefan Czech

Komunikat Redakcji

Redakcja "Archiwisty" posiada na składzie jeszcze pewną liczbę dawnych numerów czasopisma z lat ubiegłych.

Czytelnicy oraz instytucje zainteresowane nabyciem brakujących egzemplarzy lub kompletów "Archiwisty", mogą nadsyłać zapotrzebowania na adres: Redakcja "Archiwisty", Archiwum PAN 00-330 Warszawa, ul. Nowy Świat 72.

Zamówienia będą realizowane odpłatnie w kolejności zgłoszeń. Cena pojedynczego numeru z lat 1965-1968 wynosi 3, /trzy złote/, z lat 1969-1973 - 7,50 /siedem złotych 50 groszy/, z lat 1974-1981 - 10 /dziesięć złotych/; cena numeru podwójnego - 20 /dwadzieścia złotych/.

Liczba zapasowych egzemplarzy numerów "Archiwisty" z lat 1965-1968, którymi dysponuje Redakcja, jest znacznie ograniczona.

Od 1 stycznia 1982 r. cena pojedynczego egzemplarza naszego biuletynu wynosi 35 zł, podwójnego 70 zł /siedemdziesiąt zł/, opłata za prenumeratę wynosić będzie 140 zł /sto czterdzieści zł/ rocznie.

Wpłaty dokonywać należy na konto ZG SAP Warszawa, Al. Niepodległości 162 NBP XV Oddział w Warszawie nr 1153-5656-132 z dopiskiem na odwrocie przekazu, określającym cel wpłaty, wraz z adresem, na który ma być wysłany "Archiwista".

20 88/633

SPIS TREŚCI

J. Domska: Stan archiwów zakładowych w biurach projektowych województwa opolskiego	1
K. Danicka-Marciniak: Stan archiwów zakładowych w wojewódzkich zarządach organizacji społecznych Śląska Opolskiego	6
A. Chruściel: Akta polskich organizacji i stowarzyszeń w zasobie WAP w Toruniu	12
Polskie informatory archiwalne: (H. Kudło)	17
Z prac Sekcji Stowarzyszenia Archiwistów MRA (Red.)	31
Perspektywy Sekcji Stowarzyszeń Archiwistów (M. Milošević) . .	31
Informacje archiwalne:	35
35 lecie WAP we Wrocławiu	35
Współpraca Archiwum Akt Nowych z PAN	36
„Źródła archiwalne metryką narodu”	36
Pokaz prac studentów Wydziału Konserwacji ASP	37
Biuletyn Międzynarodowej Rady Archiwów	38
Sprawy organizacyjne SAP	40
VI plenarne posiedzenie Zarządu Głównego	40
Uchwała VI plenarnego posiedzenia ZG SAP	40
Komunikat	42
Z żałobnej karty: Stanisław Kisiel (1912-1982)	43
Komunikat Redakcji	44

Cena numeru 1
dla członków SA

208/633

Indeks 35162

Zam. 369/83 Nakład 1000 egz. M-6